

УДК- 33т(01)
ББК- 65.04
А-14

**ҶОЙГИРШАВИ САНОАТ ВА
ИСТИФОДАИ ЗАХИРАҶОИ МЕҲНАТӢ
ДАР ВИЛОЯТИ СУҒД.**

Абдуназарӣ Мавзуна Кобулзода – сармуаллимаи факултети геоэкология ва туризм, кафедраи геоэкология ва методикаи таълими МДТ “ДДХ ба номи академик Б.Ғафуров”.

**РАЗМЕЩЕНИЕ ПРОМЫШЛЕННОСТИ И
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТРУДОВЫХ
РЕСУРСОВ В СОГДИЙСКОЙ ОБЛАСТИ.**

Абдуназарӣ Мавзуна Кобулзода - старший преподаватель кафедры геоэкологии и методики обучения факультета геоэкологии и туризма, ГОУ «ХГУ имени академика Бабаджана Гафурова».

**LOCATION OF INDUSTRY AND USE OF
LABOR RESOURCES IN SOGD REGION**

Abdunazary Mavzuna Kobulzoda - Senior Teacher in the Faculty of Geocology and Tourism, the Department of Geocology and Teaching Methods SEI Khujand State University named after academician Bobojon Gafurov.

Вожаҳои калидӣ: рушди иқтисодӣ, истеҳсолот, тараққиёти рақобатпазирӣ, хоҷагии қишлоқ, ҷойгиршавии саноат, истифодаи захираҳои меҳнатӣ.

Мақолаи мазкур ба муайян намудани ҷойгиршавии саноати истеҳсолӣ ва захираҳои меҳнатӣ бо назардошти хусусиятҳои соҳаҳои истеҳсоли моддии вилояти Суғд бахшида шудааст. Соҳаҳои саноати истихроҷ дар ҷойгиркунии ҳудудӣ дар ноҳияҳои камаҳолӣ ба мавҷудияти манбаҳои ашёи хом ва каифи конҳон нави канданиҳои фойданок алоқаманду ба аҳолии қобили меҳнат эҳтиёҷ дошта бошанд, пас соҳаҳои саноати коркард ва истеҳсоли маҳсулот аз мавҷудияти ашёи хом кам вобастагӣ доранд ва аз ин рӯ корхонаҳои ин соҳаҳои саноат асосан бояд бо дар назардошти маскуншавии аҳолӣ ва мавҷудияти захираҳои меҳнатӣ ҷойгир карда шаванд.

Ключевые слова: экономическое развитие, производство, развитие конкурентоспособности, сельское хозяйство, размещение промышленности, использование трудовых ресурсов

Данная статья посвящена изучению размещения промышленного производства и трудовых ресурсов с учётом особенностей отраслей материального производства. Установлено, что территориальное размещение горнодобывающей промышленности в малонаселённых регионах зависит от наличия сырья, трудоспособного населения и открытия новых запасов промышленного сырья.

Key words: economic development, industry, agriculture, location of industry, use of labor resources.

This article is dedicated to determining the location of the manufacturing industry and labor resources, taking into account the characteristics of the material production industries of the Sughd region. Extractive industries located in sparsely populated areas are related to the availability of raw material sources and the discovery of new mineral deposits and need a working population, then the industries of processing and production of products are less dependent on the availability of raw materials, and therefore the enterprises of these industries.

Афзоиши захираҳои меҳнатӣ ба дараҷаи афзоиши табиӣ ва шумораи умумии аҳоли зиёд вобаста мебошад. Захираҳои меҳнатӣ аҳолии қобили меҳнатро меноманд, ки дар истеҳсолоти ҷамъияти ширкат меварзанд. Як қисми онҳо дар истеҳсолот машғули кор буда, қисми дигарашонро бекорон ташкил менамоянд.

Агар соҳаҳои саноати истихроҷ дар ҷойгиркунии ҳудудӣ дар ноҳияҳои камаҳоли ба мавҷудияти манбаҳои ашёи хом ва кашфи конҳои нави канданиҳои фойданок алоқаманду ба аҳолии қобили меҳнат эҳтиёҷ дошта бошанд, пас соҳаҳои саноати коркард ва истеҳсоли маҳсулот аз мавҷудияти ашёи хом кам вобастагӣ доранд ва аз ин рӯ корхонаҳои ин соҳаҳои саноат асосан бояд бо дар назардошти маскуншавии аҳоли ва мавҷудияти захираҳои меҳнатӣ ҷойгир карда шаванд [1].

Вилояти Суғд аз дигар минтақаҳои ҷумҳурӣ бо хусуиятҳои географӣ, шароит ва сарватҳои табиӣ, аҳоли ва захираҳои меҳнатӣ, рушди минтақавии қувваҳои истеҳсоли ва ғайра фарқ намуда, ҳамчун ноҳияи иқтисодӣ дар таркиби комплекси хоҷагии халқи Ҷумҳурии Тоҷикистон мавқеи хос дорад. Заминаи асосии ташаккулёбии соҳаҳои хоҷагӣ ва механизми рушди онҳо дар шароити гузариш ба сохти нави хоҷагидорӣ аз замони пешинаи хоҷагии нақшавӣ боқӣ мондааст. Муҳимтар аз ҳама, истеҳсолот дар ноҳияи пеш аз ҳама бояд ба имкониятҳои дохилии он асос ёбад. Дар асл як қатор соҳаҳои истеҳсоли ғайри табиӣ худро дар асоси ашёи хом маҳаллӣ ба роҳ мондаанд. Таҳлилҳои нишон медиҳанд, ки минтақа аз ашёи хом маъданӣ бой аст ва барои рушди соҳаҳои гуногуни хоҷагии халқ имкониятҳои васеъ дорад.

Саноат ба ташаккул ва рушди муносибатҳои истеҳсоли, инкишоф ва мустақкам гардидани алоқаҳои байнисоҳавӣ ва дар маҷмӯъ ба раванди босуботи истеҳсолоти ҷамъияти таъсири назаррас дорад. Нақши саноат дар бунёди ҷойҳои кории наф ва иловагӣ, таъмини шугли аҳоли хеле бузург аст. Маҳз рушди саноат фарқияти байни деҳот ва шаҳр аз байн мераваду наздик шудани сатҳи зиндагии деҳот ба шароити шаҳрӣ суръат мегирад [8].

Маълум аст, ки қисми асосии аҳолии вилоят дар деҳот маскун шудаанд ва афзоиши табиӣ аҳолии деҳот нисбат ба шаҳр баланд аст. Аз ин рӯ, ҳадаф ва вазифаҳои асосии давлат интиқоли як қисми аҳолии машғули кори кишоварзӣ ба дигар соҳаҳои хоҷагӣ, инчунин таъмини ҷойҳои кори дар хориҷи кишвар ба шумор меравад.

Вобаста ба ин принсипҳо, ба таъсис додани корхонаҳои саноатии муосир ва бунёд намудани корхонаҳои хизматрасониҳои гуногун ба аҳоли дар минтақа ва ҳудудҳои сараҳоли ва аз ашёи хом кишоварзӣ бой тавачҷуҳи зиёд зоҳир карда мешавад. Ҳамзамон дар минтақа ҷиҳати ҷалби сармояи хориҷӣ ва қарзҳо дар бахши саноат корҳои назаррас ба анҷом мерасанд.

Бо ҷалби сармояи хориҷӣ дар ҳудудҳои сараҳоли иваз намудани таҷҳизоти кӯҳнаи корхонаҳои саноатӣ бо таҷҳизоти муосир, бунёд намудани корхонаҳои саноатии хурду миёнаи дорои таҷҳизот ва технологияи наф, ки маҳсулотҳои истеҳсолнамудаи онҳо дар бозор рақобатпазиранд диққати маҳсус дода мешавад. Зеро, ки ин гуна истеҳсолот ба талаботи тағйирёбандаи бозор зуд мутобиқ мешавад. Сармоягузориҳои, ки барои бозсозӣ ва бунёди корхонаҳои муосири истеҳсолии ҷалб шудаанд, метавонад дар муддати хеле кӯтоҳ пардохт гарданд. Самтҳои афзалиятноки таъсиси корхонаҳои саноатии муосир тавачҷуҳ ба рафъи тафовути шадид дар сатҳи рушди иқтисодии минтақаҳо, пеш аз ҳама, рушди минтақаҳои дорои захираҳои бойи табиӣ-иқтисодӣ ва бунёди корхонаҳои коркарди маҳсулот кишоварзӣ дар ин ҳудудҳо мебошад.

Аз ҷумла саноати вилояти Суғд дар ин самт нақш ва аҳамияти муҳим дорад. Пас аз ба дастовардани истиклолияти давлатӣ дар ин соҳа дигаргуниҳои кулии сохти идоракунӣ, иқтисодӣ, ташкилӣ, институтсионалӣ ва сохторӣ ба амал омад.

Саноат яке аз соҳаҳои муҳимтарини хоҷагии халқи минтақа мебошад. Амалигардии прогрессии техникӣ дар хоҷагии халқи минтақа ва қобилияти мудофиявии мамлакат бевосита ба рушди саноат вобастагӣ дорад. Саноати минтақа дар заминаи мавҷудияти сарватҳои табиӣ, захираҳои энергетикӣ, ашёи хом кишоварзӣ, миқдори кофии захираҳои меҳнатии дорой таҳассус бунёд гардидааст.

Саноат қариб нисфи маҳсулоти хоҷагии халқи ҷумҳуриро истеҳсол намуда, 13-14% даромади миллиро дарбар мегирад ва 22-23% захираҳои меҳнатӣ дар ин соҳа қору ғайри табиӣ доранд.

Нишондиҳандаҳои истеҳсоли маҳсулоти соҳаҳои саноат дар вилояти Суғд, млн. сомонӣ (бо нархҳои соли 2020)

Соҳаҳои саноат	2010	2013	2015	2017	2019	2020	2010 бо % н исбат ба соли 2020
Ҳамагӣ саноат	1292	1816	2200	2775	3536	2488	192,5
<i>Аз ҷумла:</i>							
Саноати вазнин	928,3	1211	1411	1799	2255	1024	110,3
Саноати энергетикӣ	101,4	126,5	144,1	246,1	244,5	285,8	2,8 маротиба
Саноати коркарди металл	773,3	1021	1182	1425	1803	485,2	62,7
Саноати масолеҳи бинокорӣ	10,4	14,8	25,7	43,8	61,8	81,2	10,4 маротиба
Саноати сабук	139,6	187,8	237,2	299,8	341,7	323,3	2,3 маротиба аф
Саноати хӯрокворӣ	223,6	417,7	551,6	676,0	938,4	1140	5,1 маротиба

Соли 2020 дар вилояти Суғд афзоиши назарраси ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ мушоҳида карда шуд. Аз ҷумла, ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноати вазнин 10,3%, қувваи барқ 181,8%, саноати сабук 131,5 %. Дар соҳаҳои истеҳсолоти масолеҳи бинокорӣ ва саноати хӯрокворӣ бошад, ҳаҷми маҳсулот 5,1-10,0 баробар афзуд [3].

Дар байни соҳаҳои саноат, саноати сабук ва хӯрокворӣ мавқеи махсус дошта, зиёда аз 32,9% маҳсулоти умумии саноати ҷумҳуриро истеҳсол мекунад. Дар соли 2020 соҳаҳои саноати вилоят нисбат ба соли 2010-ум 92,5% зиёд маҳсулот истеҳсол намуданд [3].

Дар ҳудуди минтақаи таҳқиқшаванда 17 корхона дар асоси сармояи хоричӣ ва ҳамкориҳо бо баъзе мамлакатҳои ҷаҳон таъсис ёфтанд ва дар таркиби саноати ҷумҳурӣ мавқеи хоса пайдо намуданд. Бахусус корхонаҳои «Зарафшон», «Оби зулол», «Абрешим», «Ҷавонӣ», комбината маъдантозакунии «Адрасмон» ва ғайра ба ин мисол шуда метавонанд.

Аз сабаби кам будани захираҳои маъдани оҳан дар минтақа ба монанди ҷумҳурӣ соҳаи саноати металлургияи сиёҳ рушд наёфтаанд, танҳо дӯконҳои (сехҳои) гудозиш, рехтагарӣ ва коркарди металл дар заминаи корхонаҳои мошинсозӣ бунёд гардидаанд. Чунин дӯконҳо дар заводҳои «Истеҳсоли мошинаҳои маишӣ (Торгмаш)», ҷамъияти сахомии «Бодом» дар шаҳри Конибодом, комбинати маъдану кимёи «Металлҳои нодири шарқ (Востокредмет)»-и шаҳри Бӯстон мавҷуданд [9].

Вилояти Суғд аз канданиҳои фойданок бой аст. Ҳоло дар ҳудуди он 214 конҳои гуногун, аз ҷумла 16 кони сурб ва руҳ 3 кони мис ва висмут, оҳан, молибден, маъдани висмут, 15 кони тилло, 11 чохи нафту газ ва ғайра мавҷуд аст. Кони нуқраи Кони-Мансур дар ҷаҳон ҷойи аввалро мегирад, ки соли то 50 тонна нуқра истеҳсол карда мешавад. Минтақа дар ҷумҳурӣ аз ҷиҳати истихроҷи маъдан, сурмаю симоб дар зинаи аввал меистад. Дар ҳудуди минтақа масолеҳи бинокорӣ, ашёи хом барои истеҳсоли хишт, шағалу кум, алибастер, масолеҳи гуногун барои истеҳсоли ранг ва ғайра истеҳсол карда мешавад.

Саноати сабук яке аз соҳаҳои муҳимтарини комплекси саноатии вилоят буда, гуногунсоха ба ҳисоб меравад. Саноати сабуки минтақа 47,7% ҳаҷми умумии маҳсулоти ҷумҳуриро дода, 9,7% фонди истеҳсоли ва 38% аҳолии дар соҳаҳои саноат шуғл доштара ташкил мекунад. Зиёда аз 140 корхонаро дар бар мегирад. Соҳаҳои асосии он коркарди пахта, бофандагӣ, дӯзандагӣ, абрешим, қолин, чарму пойафзолро дарбар мегирад. Корхонаҳои, ки ба соҳаҳои кишоварзӣ зич алоқаманд буда, аз онҳо пахта, зағир, лаблабу, офтобпараст, пӯст, пашм, пилла, асал ва дигар маҳсулотро мегирад [2].

Дар қаламрави вилоят зиёда аз 15 корхонаҳои пахтаозакунӣ мавҷуд аст, ки 5,7% кормандони саноати сабук дар ин соҳа кор мекунад. Пешрафти ин соҳа аз ҳосили пахта ва ҳаҷми истеҳсоли он дар минтақа вобаста аст ва ҳаҷми коркарди пахта дар корхонаҳои вилоят сол то сол афзуда, 14,3% коргарони соҳаи саноати сабук дар заводҳои коркарди пахта кор мекунад. Корхонаҳои калонтарини истеҳсоли матоъҳои пахтагин дар шаҳрҳои Хучанд ва Конибодом ҷойгир шудаанд.

Ҳоло дар шаҳри Хучанд чанд корхонаи муштарак мавҷуд аст, ки дар онҳо соҳибкорони Итолиё ва Кореяи Ҷанубӣ кор мекунад ва дар асоси матоъҳои маҳаллӣ либос, шим ва куртқаҳо аз матоъи Чинӣ истеҳсол мекунад. Дар минтақа ашё ва захираҳои меҳнатӣ дар сатҳи зарурӣ басанда мебошанд, мушкили дар набудани сармоя аст, ки барои ҳалли ин мушкилот ҷалби сармояи хоричӣ зарур аст.

Бояд қайд намуд, ки саноат хӯрокворӣ яке аз соҳаи муҳимтарини комплекси агросаноатӣ ба шумор рафта, дар таъмини аҳоли бо масолеҳи ғизоӣ истеҳсоли орд, маҳсулоти нонию қаннодӣ, равғани

растанӣ ва чарбу (жир), консерви меваю сабзавот, гӯшт, шир, маҳсулоти тамоку, шароб, шарбат ва дигар маҳсулотҳо нақши муҳим мебозад.

Иншоотҳои саноати ҳӯрокворӣ дар шаҳрҳои калон ё дар минтақаҳои наздик ба ашӯи хом ҷойгир шудаанд. Аввалин корхонаҳои саноати ҳӯрокворӣ дар минтақа инҳо буданд: заводи консерваи мева ва сабзавоти шаҳри Конибодом, заводи машруботи (вино) Панҷакент, комбинати консервабарории Хучанд, Хистеварз (Қистакӯз), Гонҷи ва Исфара. Дар муқоиса бо дигар минтақаҳои саноати ҳӯрокворӣ дар вилояти Суғд хеле рушд кардааст ва аксари корхонаҳои саноати ҳӯроквори маҳсулоти гардидаанд.

Солҳои охир дар натиҷаи ташкил шудани корхонаҳои хурду миёна сатҳи сифати зиндагӣ дар вилояти Суғд баланд гардида, сатҳи шугли аҳоли ба таври назаррас боло рафт. Даромад аз фуруши маҳсулоти истеҳсолнамуда дар корхонаҳои хурд дар ҷумҳурӣ аз рӯи натиҷаҳои соли 2020 нисбат ба соли 2010 ду маротиба афзудааст.

Ҷаъолияти корхонаҳои хурд дар ҷумҳурӣ ва минтақаи тадқиқшаванда (вилояти Суғд)

	2010		2014		2018		2020	
	Ҷумҳурӣ	Вилоят	Ҷумҳурӣ	Вилоят	Ҷумҳурӣ	Вилоят	Ҷумҳурӣ	Вилоят
Шумораи корхонаҳои хурд	1323	399	1483	392	1669	421	1801	436
Шумораи миёнаи кормандон(нафар)	14488	4242	16538	5037	17190	4198	18132	4413
Даромад аз фуруши маҳсулот, млн. сомонӣ	270,3	82,8	346,8	67,2	435,2	66,2	534,7	76,4
Фонди музди меҳнат, млн. сомонӣ	10,7	1,8	15,7	3,1	19,3	3,0	26,3	4,5

Даромад дар корхонаҳои хурди минтақа дар давраи солҳои 2010- 2020 7,7% кам шуданд. Омили асосӣ рақобатпазир набудани аксар мебошад.

Соли 2020 музди меҳнати коргарони корхонаҳои хурд дар ҷумҳурӣ нисбат ба соли 2003 58,1% афзуд, ки инро пеш аз ҳама ба таваруми пулӣ, дувум мучаҳаз гардонии корхонаҳо бо таҷҳизоти нав ва ҷорӣ намудани технологияҳои муосир дар истеҳсолот мансуб медонанд. Ҳамзамон ин амал ба афзоиши муомилоти мол дар ин соҳа гардида, рӯ ба афзоиш аст. Агар соли 2010 ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ дар минтақа 22,7% ҳаҷми умумии ҷумҳуриро ташкил карда бошад, ин нишондиҳанда дар соли 2019 ба 47,2% ё ин ки ду баробар афзуд [9].

Солҳо	Ҷумҳурии Тоҷикистон	Вилояти Суғд	Хиссаи вилояти Суғд, %
2010	10019,9	2271,1	22,7
2011	10591,0	2811,7	26,5
2012	11734,8	3253,1	27,8
2013	12180,8	3594,7	29,5
2014	12789,8	4662,3	36,4
2015	14235,0	5487,5	38,5
2016	16512,6	7655,1	46,3
2017	20029,8	10066,4	50,2
2018	23894,0	11498,4	48,1
2019	27613,0	13053,6	47,2

Мувофиқи маълумоти Вазорати саноат ва технологияи нави ҷумҳурӣ дар соли 2020 дар вилояти Суғд 688 корхонаҳои гуногуни саноатӣ ҷаъолият мекунанд, ки 30,8% аз шумораи умумии заводи фабрикаҳои мамлакатро ташкил медиҳад, ки ин нишондиҳанда дар вилояти Хатлон 606 ё 21,2% ва дар шаҳри Душанбе бошад 468 ё 21% мебошад.

Ҳаҷми маҳсулоти саноатӣ ба ҳар сари аҳоли дар моҳҳои январ август соли 2020 бошад дар шаҳри Душанбе 6128 сомонӣ (600 доллар), вилояти Суғд 3470 сомонӣ (335 доллар) ва вилояти Хатлон 496 сомонӣ (48 доллар) -ро ташкил менамояд.

Сохтори соҳаҳои саноат дар вилояти Суғд солҳои 1990-2019
(% дар маҷмӯъ)

Нишондиҳандаҳо	Аз рӯи ҳаҷми			Аз рӯи шумораи		
	маҳсулоти саноатӣ			кормандон		
	1990	2010	2019	1990	2010	2019
Ҳамагӣ саноат	100	100	100	100	100	100
аз ҷумла:						
Электрэнергетика	0,6	5,6	7,9	1,7	22,6	14,3
Сӯзишворӣ	0,5	2,0	2,5	3,0	4,6	4,4
Металлургияи ранга	5,2	32,6	23,3	4,0	24,7	22,0
Химия	8,2	2,2	0,4	6,9	3,2	3,0
Мошинасозӣ ва коркарди	8,3	0,5	23,4	17,0	2,5	1,9

Статистический сборник Согдийской области. Главное Управление Агентства, по статистике при Президенте РТ в Согдийской Области.

Дар минтақа парвариш пахта, ғалладонагиҳо (асосан гандум), картошка, растаниҳои полезӣ, растаниҳои хӯроки чорво, растаниҳои равшандиҳанда (оғтобпараст, зағир), боғу тоқдорӣ бешта ба роҳ монда шудаанд. Аз соҳаи чорводорӣ бошад, парвариши гов, гусфанд, буз, парранда, асп ва кирмакпарварӣ бартарӣ доранд. Ғайр аз ин дар соҳаҳои хоҷагии кишлоқи минтақа соҳаҳои занбури асалпарварӣ ва моҳипарварӣ низ рушд ёфтаанд. Ба вилояти Суғд 31% кишти тамоми зироатҳои кишоварзии ҷумхурӣ, 35,3% мева, 35,9% пила ва 43,7% растаниҳои хӯроки чорво рост меояд.

Соли 2020 дар вилояти Суғд 231,5 ҳазор тонна ғалла ва 124,8 ҳазор тонна пахта истехсол карда шуд, ки ин мутаносибан 23,1 ва 22,7% маҳсулоти дар ҷумхурӣ истехсолшударо ташкил медиҳад [3].

АДАБИЁТ

1. Хоналиев Н. Экономическая история и концепция развития промышленности Таджикистана. – Душанбе: Ирфон, 2010 с.38-42
2. Худойбердиев С. Ҷуғрофияи иқтисодӣ ва иҷтимоии Тоҷикистон. Нашриёти «Ношир» соли 2012 с. 130-135 .
3. Статистический сборник Согдийской области. Главное Управление Агентства, по статистике при Президенте РТ в Согдийской Области с.87-91.
4. Борисов В.А. «Демография» (китоби таълимӣ барои мактабҳои олии), М.1999. с. 150-157
5. Манбаъ: саноати ЧШС Тоҷикистон барои соли 1990 (маълумоти омори аз ҳисоботи солана) Душанбе, 1991. - с. 72-78;
6. Саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон. Омори соланаи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Душанбе, 2011с. с. 114-118.
7. Давиденко И., Кеспер Я. Ресурсы цивилизации. – М.: ЭКСПО, 2005. С. 208-213
8. Тураева М.О. Национально хозяйственная система Республики Таджикистан в экономическом пространстве Центральной Азия: механизме регулирования и приоритеты развития. М. 2012 с.319-321.
9. Манбаъ: Статистический сборник Согдийской области. Главное Управление Агентства по статистике при Президенте РТ в Согдийской области. С. 62-63

LITERATURE

1. Khonaliev N. Economic history and concept of industrial development in Tajikistan. - Dushanbe: Irfan, 2010 p. 38-42
2. Khudoiberdiev S. Economic and social geography of Tajikistan. Publisher "Publisher" in 2012 p.130-135.
3. Statistical collection of Sogdiyskoi region. Main Office of the Agency, no statistics under the President of RT in Sogdiyskoi oblasti - p. 87-91.
4. Borisov V.A. "Demography" (educational book for higher schools), M. 1999 p. 150-157.
5. Source: the industry of Tajikistan for the year 1990 (statistical data from the annual report) Dushanbe, 1991. - p. 72-78;
6. Industry of the Republic of Tajikistan. Annual statistics of the Republic of Tajikistan, Dushanbe, 2011. P 114-118.

7. Davydenko I., Kesper Ya. Resources of civilization. - М.: EXPO, 2005 p. 208-213
8. Turaeva M.O. The national economic system of the Republic of Tajikistan in the economic space of Central Asia: the mechanism of regulation and the priority of development. М. 2012 p. 319-321
9. Source: Statistical collection of Sugd region. Chief Statistical Office of the President of RT in Sugd region - p. 62-63.